

การติดตามและการประเมินผลโครงการเสริมสร้างสุขภาวะ และการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา The Monitoring and Evaluation for Strengthen Health and Learning according by Buddhist Way

รจก สิวุฒิ และคณะ*

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ ๑) เพื่อติดตามการขับเคลื่อนโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาภาคเหนือที่ ๑ ได้แก่ จังหวัดอุตรดิตถ์ น่านและแพร่ ภาคเหนือที่ ๒ ได้แก่ จังหวัดลำพูน ลำปางและแม่ฮ่องสอน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ ๑ ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น หนองคายและอุดรธานี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ ๒ ได้แก่ จังหวัดร้อยเอ็ด สุรินทร์และยโสธร ภาคกลางที่ ๑ ได้แก่ จังหวัดตาก พิจิตรโลกและกำแพงเพชร ภาคกลางที่ ๒ ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรีและภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราชและสงขลา ๒) เพื่อประเมินผลการปฏิบัติการการขับเคลื่อนโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาภาคเหนือที่ ๑ ได้แก่ จังหวัดอุตรดิตถ์ น่านและแพร่ ภาคเหนือที่ ๒ ได้แก่ จังหวัดลำพูน ลำปางและแม่ฮ่องสอน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ ๑ ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น หนองคาย และอุดรธานี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ ๒ ได้แก่ จังหวัดร้อยเอ็ด สุรินทร์และยโสธร ภาคกลางที่ ๑ ได้แก่ จังหวัดพิจิตรโลก สุโขทัยและกำแพงเพชร ภาคกลางที่ ๒ ได้แก่ จังหวัดราชบุรี ฉะเชิงเทราและกาญจนบุรี และภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช และสงขลา ๓) เพื่อวิเคราะห์โครงการการขับเคลื่อนโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาภาคเหนือที่ ๑ ได้แก่ จังหวัดอุตรดิตถ์ น่านและแพร่ ภาคเหนือที่ ๒ ได้แก่ จังหวัดลำพูน ลำปางและแม่ฮ่องสอน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ ๑ ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น หนองคายและอุดรธานี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ ๒ ได้แก่ จังหวัดร้อยเอ็ด สุรินทร์และยโสธร ภาคกลางที่ ๑ ได้แก่ จังหวัดพิจิตรโลก สุโขทัยและกำแพงเพชร

* อาจารย์พิเศษหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม, ดร.บุษกร วัฒนบุตร และ ดร.พงศ์พัฒน์ จิตตานุรักษ์

ภาคกลางที่ ๒ ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี และภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช และสงขลา โดยใช้การวิจัยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสำรวจเอกสาร (Documentary research) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และการเสริมสร้างกระบวนการวิเคราะห์โครงการการขับเคลื่อนโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาในกลุ่มพื้นที่ ๗ แห่งดังกล่าว เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการติดตามและการประเมินผลโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎกและคัมภีร์อื่นๆ ของพระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่ และการสัมภาษณ์ผู้บริหารโครงการ จำนวน ๑๐ ท่าน ซึ่งเป็นผู้บริหารและผู้ปฏิบัติการของโครงการย่อย รวมทั้งการศึกษาด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต ตามรูปแบบประเมินโครงการ CIPP Model

คำสำคัญ: การติดตามและการประเมินผล, เสริมสร้างสุขภาวะ, การเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา

Abstract

The objectives of this research were 1) to follow up for the movement of the project strengthen health and learning according by Buddhist way in Northern Thailand 1 as Uttaradit, Nan and Prea Province, Northern Thailand 2 as Lampoon, Lampang and Maehongsorn Province, Northeastern Thailand 1 as Khonkean, Nongkay and Udonthane, Northeastern 2 as Roi-ed, Surin and Yasothorn, Central Thailand 1 as Tak, Pisanulok and Kampangetch, Central Thailand 2 as Kanchanaburee and Southern Thailand as Nakornsreethammarat and Songkha 2. to evaluate the performance of the project strengthen health and learning according by Buddhist way in Northern Thailand 1 as Uttaradit, Nan and Prea Province, Northern Thailand 2 as Lampoon, Lampang and Maehongsorn Province, Northeastern Thailand 1 as Khonkean, Nongkay and Udonthane, Northeastern 2 as Roi-ed, Surin and Yasothorn, Central Thailand 1 as Tak, Pisanulok and Kampangetch, Central Thailand 2 as Kanchanaburee and Southern Thailand as Nakornsreethammarat and Songkha 3. to analyze the project strengthen health and learning according by Buddhist way in Northern Thailand 1 as Uttaradit ,Nan and Prea Province, Northern Thailand 2 as Lampoon, Lampang and Maehongsorn Province , Northeastern Thailand 1 as Khonkean, Nongkay and Udonthane, Northeastern 2 as Roi-ed, Surin and Yasothorn, Central Thailand 1 as Tak, Pisanulok and Kampangetch,

Central Thailand 2 as Kanchanaburee and Southern Thailand as Nakornsreethammarat and Songkha. The research was qualitative research by Documentary research and In-depth Interview with 10 key informants who were the project leader. The strengthen in process of analysis the project strengthen health and learning according by Buddhist way in 7 areas around Thailand as above were collected data from Tipitaka, Buddhist scripture and modern science in project evaluation as CIPP Model.

Keywords: The Monitoring and Evaluation, Strengthen Health, Learning According by Buddhist Way

๑. บทนำ

การบริหารโครงการ (Project Management) ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโครงการ จะต้องผ่านกระบวนการต่างๆ โดยเฉพาะกระบวนการบริหารโครงการและการประเมินผลโครงการ การประเมินผลเป็นขั้นตอนสุดท้ายที่จะทำให้ทราบว่า การปฏิบัติงานตามโครงการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ เพียงใด มีการเบี่ยงเบนไปจากสิ่งที่คิดไว้หรือไม่ ถ้าเบี่ยงเบนจะได้หาวิธีปรับปรุงแก้ไขความคาดหวังกับการปฏิบัติจริงนั้นเป็นไปในทิศทางเดียวกันให้ได้ โดยเฉพาะในปัจจุบันการบริหารการพัฒนาประเทศมิได้ประเมินเฉพาะผลสำเร็จของโครงการจากผลผลิต (Output) ที่ได้จากการดำเนินโครงการเท่านั้น แต่ความสำเร็จของโครงการจะต้องพิจารณาทั้งผลผลิต (Output)

ผลลัพธ์ (Outcome) และผลกระทบ (Impact) ด้วย ซึ่งเราเรียกว่า การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Result Base Management)

ดังนั้นการที่จะทราบถึงผลสัมฤทธิ์ของโครงการต่างๆ ได้นั้น การประเมินผลโครงการนั้นต้องมีเกณฑ์และตัวชี้วัด (Indicator) ระดับความสำเร็จของโครงการให้ทราบ^๑ นำเสนอเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินผลโครงการ ไม่ว่าจะในประเด็นเกณฑ์ประสิทธิภาพ (Efficiency) มีตัวชี้วัด^๒ จำเป็นจะต้องอาศัยกระบวนการติดตามและประเมินผลที่เป็นระบบผู้วิจัยจึงสนใจทำการศึกษาในประเด็นของโครงการการติดตามและการประเมินผลโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา ทั้งนี้เพื่อเป็นการขับเคลื่อนโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้

^๑ วรเดช จันทรร และไพโรจน์ ภัทรนรากุล, การประเมินผลระบบเปิด, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์, ๒๕๕๑), หน้า ๔๔.

^๒ Weihrich, Heinz & Koontz, Harold, *The Nature and Purpose of Planning, In Management : A Global Perspective*, (New York : McGraw-Hill, Inc. 1994), p. 6.

ตามแนวพระพุทธศาสนาภาคเหนือที่ ๑ ได้แก่ จังหวัดอุตรดิตถ์ น่านและแพร่ ภาคเหนือที่ ๒ ได้แก่ จังหวัดลำพูน ลำปาง และแม่ฮ่องสอน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ ๑ ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น หนองคาย และอุดรธานี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ ๒ ได้แก่ จังหวัดร้อยเอ็ด สุรินทร์ และยโสธร ภาคกลางที่ ๑ ได้แก่ จังหวัดตาก พิจิตรโลก และกำแพงเพชร ภาคกลางที่ ๒ ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี และภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช และสงขลา และเป็นแนวทางให้นักบริหารในสังคมไทยสามารถใช้เป็นต้นแบบ (Role Model) ในการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา อันจะนำไปสู่การสร้างเป็นนโยบายพัฒนาประเทศให้เกิดความมั่นคงอย่างยั่งยืน โดยเน้นการศึกษาไปยังหลักการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา สุขภาพองค์รวมของชีวิต รวมทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม และปัญญา" ก่อให้เกิดสังคมไทยจะมีประสิทธิผลสูง เกิดความมั่นคง เนื่องจากมีการพัฒนาออกไปจากตนเอง ครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ โลก สร้างศรัทธาที่มีแนวทางทางดี ทุกคนจะเป็นสัพพัญญู สามารถเผชิญสิ่งต่างๆ รอบด้านได้ด้วยหลักการบริหารประเทศภายใต้สังคมฐานปัญญา

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อติดตามการขับเคลื่อนโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา

๒. เพื่อประเมินผลการปฏิบัติการการขับเคลื่อนโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา

๓. เพื่อวิเคราะห์โครงการการขับเคลื่อนโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบคุณภาพ (Qualitative Research)^๔ โดยการใช้วิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research)^๕ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) เพื่อติดตามและการประเมินผลโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ หัวหน้าโครงการเสริมสร้างสุขภาวะ

^๔ สุนทรี สุริยะรังษี, “หลักสุขบัญญัติไทยสมัยใหม่กับหลักการพัฒนาตามแนวคิดไตรสิกขา”, *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑ (มีนาคม-มิถุนายน ๒๕๕๙) : หน้า ๒๖๗.

^๕ ธีระศักดิ์ บึงมูม, “การพัฒนาจริยธรรมนักเรียนโดยอาศัยกระบวนการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น”, *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (มีนาคม-มิถุนายน ๒๕๕๘) : หน้า ๑๔๗.

^๖ Phra Tuyen Indapañño (Tran), “การศึกษาเปรียบเทียบจริยธรรมครอบครัวในลัทธิขงจื๊อกับพุทธปรัชญาเถรวาท”, *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (มีนาคม-มิถุนายน ๒๕๕๘) : หน้า ๘๓.

และการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาภาคเหนือ ที่ ๑ ได้แก่ จังหวัดอุดรดิตถ์ น่านและแพร่ ภาคเหนือที่ ๒ ได้แก่ จังหวัดลำพูน ลำปางและแม่ฮ่องสอน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ ๑ ผู้บริหารองค์การภาครัฐ ภาคเอกชน รัฐวิสาหกิจ ชุมชน จำนวน ๒๐ ท่าน โดยทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ซึ่งผู้วิจัยจะทำการ สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purpose Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบ สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งเกี่ยวข้องกับ ประเด็นการติดตามและการประเมินผล โครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตาม แนวพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยจะดำเนินการจัดเก็บ ข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้ ๑) จัดเตรียมเครื่องมือ ตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ๒) ให้ ผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ จำนวนอย่างน้อย ๕ ท่าน เช่น ด้านจิตวิทยา ด้านการวิจัย ด้านสังคมศาสตร์ เป็นต้น ในการตรวจเครื่องมือการวิจัยว่ามีความ เที่ยงตรงและสามารถใช้ในการเก็บข้อมูลได้หรือไม่ ๓) ติดต่อขอหนังสือจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขออนุญาตและขอความร่วมมือถึงผู้บริหารหรือ หัวหน้าหน่วยงานกลุ่มเป้าหมายและเวียนหนังสือ ขออนุญาตให้ผู้บริหารหัวหน้าหน่วยงานต่างๆ ที่จะเข้าเก็บข้อมูล ๔) นำส่งหนังสือขออนุญาตและ ขอความร่วมมือถึงผู้บริหารหรือหัวหน้าหน่วยงาน ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายโดยกำหนดวันที่จะไปแจก แบบสอบถามด้วยตนเอง และ ๕) ตรวจสอบความ

สมบูรณ์ครบถ้วนของแบบสอบถามแล้วนำไป วิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์ เชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) การวิเคราะห์ ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการติดตามและ การประเมินผลโครงการโดยวิเคราะห์ข้อมูลจำแนก ตามกลุ่มข้อมูล (Content Analysis) ทางการวิจัย ที่ทำการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการ สัมภาษณ์โดยการนำเสนอเป็นความเรียง การนำ เสนอข้อมูลโดยแบบตารางโครงสร้างแผนภาพ การบรรยายและภาพประกอบเอกสารโดยมียุทธศาสตร์ การดำเนินการ คือ ๑) เน้นการทำงานบนฐานทุนเดิม โดยให้ความสำคัญกับทุนเดิมที่มีอยู่ทั้งในด้าน ที่เป็นบุคคล กลไกการทำงาน เครือข่ายการพัฒนา หรือกลไกหน่วยงานสนับสนุนอื่นๆ ที่มีกระบวนการ ทำงานเชิงบูรณาการกับความรู้ ๒) เน้นการทำงาน เชิงบูรณาการที่อาศัยแนวคิดและหลักการทาง พระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่ที่เป็นประโยชน์ และเหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ๓) เน้นการพัฒนา ๓ กระบวนการคือ การพัฒนา คน ความรู้ กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่าง บุคคล กลุ่ม องค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การเสริม สร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ทางสังคม ๔) เน้นการ ขับเคลื่อนและการสร้างพลังของการจัดการในมิติ ต่างๆ การสื่อสารผ่านสื่อ และชุดความรู้ที่แพร่หลาย ทั้งทางหนังสือ และการสัมมนาในระดับท้องถิ่น และ ๕) เน้นพัฒนาระบบและกลไกขององค์กรใน ท้องถิ่นที่เอื้อต่อการเสริมสร้างสุขภาวะและการ เรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ในส่วนนี้ผู้วิจัยดำเนินการ ออกเป็น ๓ กระบวนการ ได้แก่

๑. การรวบรวมและจัดระเบียบข้อมูล คือ การทีผู้วิจัยได้ข้อมูลทีเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการองค์การเชิงพุทธบูรณาการ เพื่อการเสริมสร้างสขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมไทย โดยนำมาจัดระเบียบข้อมูลตามหมวดหมู่ตั้งแต่เรื่องของข้อมูลพื้นฐานแนวทางการสร้างเสริมสขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมไทย เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้สามารถนำข้อมูลมาใช้ได้อย่างเป็นระบบและลดความสับสนของข้อมูลทีมีจำนวนมาก โดยผู้วิจัยได้ทำการตรวจทานข้อมูลทีได้มาจากการสัมภาษณ์การวิจัยเชิงเอกสารและการสังเกตตลอดระยะเวลาของการศึกษาภาคสนามเพื่อให้สะดวกต่อการนำเสนอข้อมูลมากขึ้น

๒. การนำเสนอข้อมูล สำหรับในการนำเสนอข้อมูลนั้นผู้วิจัยได้วิเคราะห์และตีความปรากฏการณ์ทีเข้าไปศึกษาวิจัยและนำเสนอผลการวิจัยผ่านการพรรณนา ซึ่งได้มีการเชื่อมโยงข้อมูลทีจัดระเบียบเข้าด้วยกันตามกรอบแนวคิด โดยได้นำเสนอข้อมูลทั้งในเชิงพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างและข้อมูลเชิงพรรณนาทีผ่านการวิเคราะห์และเรียบเรียง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้แยกการนำเสนอข้อมูลออกเป็น ๒ ส่วน สำคัญคือ ๑) การนำเสนอข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างในรูปแบบข้อมูลพื้นฐาน และ ๒) อีกส่วนผู้วิจัยนำเสนอในลักษณะการตีความและสรุปยอดความคิดของผู้ให้ข้อมูล

๓. การสังเคราะห์และเสนอแนะการวิจัย ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะนำข้อมูลทีได้จากการใช้ระเบียบวิธีวิจัยทีศึกษาจากปรากฏการณ์มานำเสนอข้อค้นพบและสามารถสรุปเนื้อหารายละเอียดใน

เรื่องทีศึกษา เพื่อสามารถนำมาเขียนรายงานการวิจัยเพื่อต่อยอดความรู้ให้กับสังคมได้รับรู้และศึกษาต่อไปโดยในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีทีทำการศึกษาไว้เข้ามาเชื่อมโยง

๔. สรุปผลการวิจัย

๑. การขับเคลื่อนโครงการเสริมสร้างสขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทศาสนาใน ๗ โครงการ พบว่าทุกโครงการเป็นการสร้างความตื่นตัวในองค์ความรู้สมัยใหม่เชิงพุทธ เพื่อนำไปสู่การส่งเสริมการขยายบทเรียนในวงกว้าง โดยเฉพาะในพระนิสิต เครือข่ายชมรมของพระนิสิต และผู้ทีเกี่ยวข้อง ในการดำเนินการจัดทำพัฒนาและบูรณาการฐานข้อมูลพระสงฆ์ พระนิสิตและองค์ความรู้ทางพระพุทศาสนาในประเด็นการดำเนินงานและสขภาวะพื้นฐานของพระสงฆ์ เป็นการเผยแผ่ความรู้ทางพระพุทศาสนา ทั้งการสัมมนาและการประชุมเชิงปฏิบัติการในระดับกลุ่มย่อย ภูมิภาค ประเทศ ในประเด็นพระสงฆ์กับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

๒. ประเมินผลการปฏิบัติการการขับเคลื่อนโครงการเสริมสร้างสขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทศาสนาการขับเคลื่อนโครงการเสริมสร้างสขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทศาสนาใน ๗ โครงการ พบว่ามีทั้งหมด ๒๓ โครงการงบประมาณ ๒,๖๔๐,๐๐๐ บาท และผู้เข้าร่วมโครงการ ๓,๓๖๕ รูปหรือคน

๓. ผลวิเคราะห์โครงการการขับเคลื่อนโครงการเสริมสร้างสขภาวะและการเรียนรู้ตาม

แนวพระพุทธศาสนาใน ๓ โครงการ พบว่า ๑) ด้านบริบท (Context)^๖ เป็นการสร้างวินัยให้แก่พระและชาวบ้าน ผ่านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และการปฏิบัติตามศีล ๕ ของพุทธศาสนิกชนในแต่ละท้องถิ่น และปฏิบัติตามหลักศีล ๕ และสามารถนำหลักธรรมคำสอนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และสร้างความสัมพันธ์ในคณะสงฆ์ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานในการเป็นการเสริมสร้างรูปแบบและกระบวนการขับเคลื่อนหมู่บ้านศีล ๕ และการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์จังหวัดมีความเข้มแข็งในกระบวนการขับเคลื่อนหมู่บ้านศีล ๕ และมีเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป อันเป็นการส่งเสริมและกระบวนการขับเคลื่อนหมู่บ้านศีล ๕ และการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ๒) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) เป็นการให้ความรู้ การสร้างการเรียนรู้ Learning by doing เช่น การตรวจสอบกิจกรรม เวลา และทรัพยากรของโครงการ ความยอมรับของประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการในพื้นที่ การมีส่วนร่วมของประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการ และภาวะผู้นำในโครงการส่งเสริม

สุขภาวะตามแนวพระพุทธศาสนา ผ่านการใช้กระบวนการสื่อสารการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ๓) ด้านกระบวนการ (Process) การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการสร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิด ผ่านการสร้างเครือข่าย โครงการที่ได้จัดทำมีความคุ้มค่าต่อการลงทุนทั้งในเชิงปริมาณ (Return on Investment) และเชิงสังคม (Social Return on Investment) ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคม โดยการวิเคราะห์จากแนวคิดของต้นทุนและผลประโยชน์ที่ได้รับ (Cost-benefit Analysis) และวิเคราะห์บนพื้นฐานของผลตอบแทนที่ได้รับจากการลงทุน (ROI : Return on Investment) นำไปสู่ผลการดำเนินงานทั้งในระดับบุคคล หน่วยงาน หรือทีมงานและระดับสังคม ควบคู่กับการเสริมสร้างเบญจศีลเป็นหลักธรรมประจำสังคมมนุษย์ ๔) ด้านผลผลิต (Product) การสร้างนวัตกรรมใหม่ในการสร้างองค์ความรู้ทางสังคม ผ่าน Best Practice สร้างหมู่บ้านต้นแบบเป็นวิถีชีวิตของชุมชน เป็นพฤติกรรมที่ดี ชาวบ้านเข้มแข็งตามหลักภavana ๔ ซึ่งได้ผลสรุปเป็นตารางองค์ความรู้ดังนี้

^๖ ปกรณ์ ปรียากร, การวางแผนกลยุทธ์ : แนวคิดและแนวทางเชิงประยุกต์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๕๔), หน้า ๑๕.

การบริหารโครงการ CIPP Model	กิจกรรม Activities Based Learning	
C ตัวชี้วัดด้านบริบท Context	การสร้างกลไก และ เครื่องมือในการดูแลคุณภาพ และ พัฒนาองค์ความรู้ที่ จะส่งเสริมการตระหนักถึงความ สำคัญของการพัฒนา สุขภาวะองค์กรรวม	การสร้างวินัยให้แก่พระ และชาวบ้าน
I ตัวชี้วัดด้านปัจจัยนำเข้า Input		การให้ความรู้ การสร้างการเรียนรู้ Learning by doing การใช้กระบวนการสื่อสาร การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ
P ตัวชี้วัดด้านกระบวนการ Process		การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม การสร้างจิตสำนึกกับบ้านเกิด การสร้างเครือข่าย
P ตัวชี้วัดผลผลิต Product		การสร้างนวัตกรรมใหม่ในการสร้าง องค์ความรู้ทางสังคม ผ่าน Best Practice

ภาพที่ ๑ องค์ความรู้การติดตามและการประเมินผลโครงการเสริมสร้างสุขภาวะที่มา

จากภาพสามารถอธิบายได้ว่าการติดตามและการประเมินผลโครงการเสริมสร้างสุขภาวะพิจารณาจาก

๑. ด้านบริบท (Context) การสร้างวินัยให้แก่พระและชาวบ้าน ผ่านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และการปฏิบัติตามศีล ๕ ของพุทธศาสนิกชนในแต่ละท้องที่ ตลอดจนสรุปผลการดำเนินงานและรายงานให้คณะสงฆ์และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เพื่อผลลัพธ์ในการพัฒนาและสร้างแหล่งการเรียนรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในรูปแบบและกิจกรรมการขับเคลื่อนหมู่บ้านศีล ๕ ของคณะสงฆ์ และได้

เป้าหมายและกระบวนการขับเคลื่อนหมู่บ้านศีล ๕ ให้กับพระสงฆ์ในจังหวัด ยะลา และประชาชนได้รับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และการปฏิบัติตามศีล ๕ ของพุทธศาสนิกชนในแต่ละจังหวัดได้อย่างถูกต้อง ประชาชนเห็นคุณค่าความสำคัญของพระพุทธศาสนาและมีค่านิยมที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ยะลาชน รวมถึงประชาชนได้เรียนรู้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า และปฏิบัติตามหลักศีล ๕ และสามารถนำหลักธรรมคำสอนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และสร้างความสัมพันธ์ในคณะสงฆ์ ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานใน

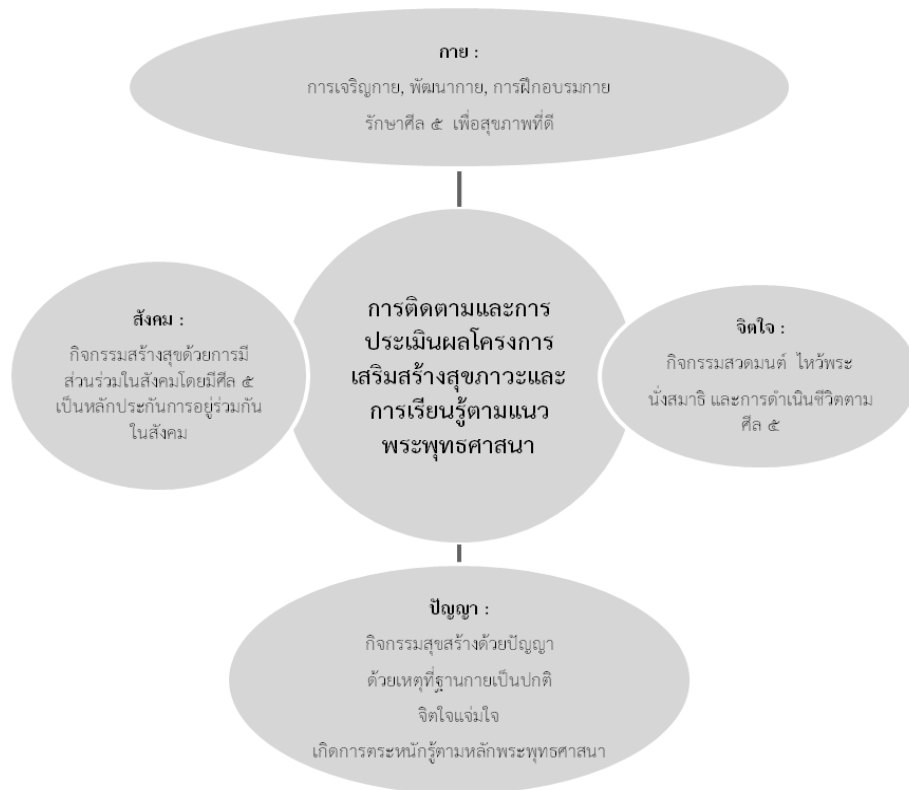
การเป็นการเสริมสร้างรูปแบบและกระบวนการขับเคลื่อนหมู่บ้านศีล ๕ และการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสนา คณะสงฆ์จังหวัดมีความเข้มแข็งในกระบวนการขับเคลื่อนหมู่บ้านศีล ๕ และมีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปอันเป็นการส่งเสริมและกระบวนการขับเคลื่อนหมู่บ้านศีล ๕ และการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ

๒. ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) การให้ความรู้ การสร้างการเรียนรู้ Learning by doing เช่น การตรวจสอบกิจกรรม เวลา และทรัพยากรของโครงการ ความยอมรับของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการในพื้นที่ การมีส่วนร่วมของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการ และภาวะผู้นำในโครงการการส่งเสริมสุขภาวะตามแนวพระพุทธศาสนา ผ่านการใช้กระบวนการสื่อสารการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

๓. ด้านกระบวนการ (Process) การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการสร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิด ผ่านการสร้างเครือข่าย โครงการที่ได้จัดทำมีความคุ้มค่าต่อการลงทุนทั้งในเชิงปริมาณ (Return on investment) และเชิงสังคม (Social Return on Investment) ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคม โดยการวิเคราะห์จากแนวคิดของต้นทุนและผลประโยชน์ที่ได้รับ (Cost-benefit Analysis) และวิเคราะห์บนพื้นฐานของผลตอบแทนที่ได้รับจากการลงทุน (ROI : Return on Investment) ซึ่งกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อการสร้างการเรียนรู้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงการเพิ่มมูลค่าของมนุษย์ที่เข้าร่วมโครงการโดยเรียนรู้ผ่านการศึกษา การฝึกอบรม

และการพัฒนากิจกรรมโครงการต่างๆ นำไปสู่ผลลัพธ์ที่สังคมต้องการ เน้นการวัดถึงต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการลงทุนในปัจจุบันนำเข้ามาไม่ว่าจะเป็นการลงทุนในโครงการ และกิจกรรมงานต่างๆ ที่ออกแบบขึ้นมาเพื่อช่วยในการพัฒนาความรู้ ทักษะของบุคคลในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เกิดเป็นสินทรัพย์ทางปัญญา (Intellectual Capital) เกิด Communication of Practices เป็นชุมชนที่มีสภาวะเป็นองค์กรร่วม Social Capital สังคมเป็นรูปแบบของการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีความเข้าใจกันด้วยดี การแลกเปลี่ยนมุมมองคนในสังคมเน้นพฤติกรรม การอยู่ร่วมกันในสังคม จึงเน้นไปที่การบริหารจัดการความรู้ของคน ทำอย่างไรให้บุคคลในชุมชนมีความรู้มากขึ้น เนื่องจากความรู้ที่มีจะนำไปสู่ทักษะความชำนาญในการปฏิบัติงาน และนำไปสู่ผลการดำเนินงานทั้งในระดับบุคคล หน่วยงานหรือทีมงาน และระดับสังคม ควบคู่กับการเสริมสร้างเบญจศีลเป็นหลักธรรมประจำสังคมมนุษย์

๔. ด้านผลผลิต (Product) การสร้างนวัตกรรมใหม่ในการสร้างองค์ความรู้ทางสังคมผ่าน Best Practice สร้างหมู่บ้านต้นแบบเป็นวิถีชีวิตของชุมชน เป็นพฤติกรรมที่ดี ชาวบ้านเข้มแข็งอยู่ในวิถีพรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ สาธารณธรรม สร้างการจัดการความรู้โดยการใช้ทำเป็นฐานการเรียนรู้ เช่น เรื่องสมุนไพร พันธุ์ไม้ แหล่งอาหารที่เราได้จากผืนป่า สัตว์ป่า ทำเป็นศูนย์การเรียนรู้เครื่องเตือนสติ ไม่ประมาทมองให้เห็นคุณค่า แบบองค์กรร่วม จึงเกิดการเรียนรู้ตามสภาวะองค์กรร่วมตามหลักภavana ๔ ตามแผนภาพ

ภาพที่ ๒ องค์ความรู้การเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา

จากภาพที่ ๒ ด้วยบริบทของสังคมไทยที่มีพระพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจซึ่งประชาชนชาวไทยทุกท่านจะต้องอยู่โดยมีศาสนาเพื่อการปรับตัวให้อยู่บนโลกนี้อย่างสันติสุขสามารถรับมือกับการกดดันจากสภาพแวดล้อมทางกายภาพและโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วอาจจะถูกบีบคั้นทางกาย ทางจิต และทางวิญญาณซึ่งเรื่องทางกาย สุขภาพกายนั้นประชาชนสามารถหาทรัพย์สมบัติมาจากการทำมาหาเลี้ยงตนประกอบอาชีพต่างๆ เพื่อหาทรัพย์มาเลี้ยงดูตนให้เกิดสุขภาวะทางกาย และในขณะเดียวกันการประกอบอาชีพนั้นจะต้องมีศาสนาเกี่ยวข้องกับ

เพื่อให้จิตใจไม่ต้องเป็นทุกข์ในขณะที่ปฏิบัติงานทำการผลิตผลงานแล้วเจอกับปัญหาในการทำงานดังนั้นประชาชนจะต้องอาศัยหลักพระพุทธศาสนาได้แก่ หลักศีล ๕ ได้ตามแนวคิดจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านศาสนาได้โดยสรุปได้เป็นการเรียนรู้ตามสุขภาวะองค์กรรวม ตามหลักภาวนา ๔ ได้แก่

กายภาวนา ได้แก่ การเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดีและปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษให้กุศลธรรมงอกงาม ให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

กิจกรรมการออกกำลังกายกิจกรรมการปลูกป่า
กิจกรรมการปลูกผัก

สีลภาวนา ได้แก่ การเจริญศีล พัฒนา
ความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ใน
ระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อน
เสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน

จิตภาวนา ได้แก่ การเจริญจิต พัฒนาจิต
การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงาม
ด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยัน
หมั่นเพียร อดทนมีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน
เป็นสุขผ่องใส

ปัญญาภาวนา ได้แก่ การเจริญปัญญา
พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่ง
ทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตาม
สภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้
บริสุทธิ์จากกิเลสและปลอดพ้นจากความทุกข์
แก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา นำมาซึ่ง
ความประพฤติดีทางกายและวาจาการรักษากาย
และวาจาให้เรียบร้อย ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกาย
และวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาปกติ
ตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่ปราศจากโทษ ข้อ
ปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจาให้ดียิ่งขึ้น ความสุจริต
ทางกายวาจาและอาชีพ หรืออิศीलสิกขา เป็นสิ่งที่
ทำให้เกิดความเป็นปกติขงตนเว้นจากบาปทั้งหลาย
ทั้งปวงสำรวมอดทนอดกลั้นต่อโลภะโทสะโมหะไม่
ล่วงละเมิดผู้อื่นด้วยกายหรือด้วยวาจาเพื่อให้เกิด
ความปกติเรียบร้อยสงบสุขในสังคมระับความ
เดือดเนื้อร้อนใจทั้งตนเองและผู้อื่นเป็นข้อฝึกข้อ
ปฏิบัติเบื้องต้นในชีวิตประจำวันสำหรับฆราวาส
เพื่อควบคุมความประพฤติทางกายวาจาให้ตั้งอยู่ใน

ความดีงามสงบและเป็นฐานปฏิบัติธรรมในขั้นสูง
ต่อไป ซึ่งโครงการสุขภาพและการเรียนรู้ตามแนว
พระพุทธศาสนาได้มีส่วนในการสนับสนุนการพัฒนา
สุขภาพ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่าโครงการ
ทั้ง ๗ นั้นมีการตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อ
สังคมด้วยการเอาใจใส่ปัญหาของสาธารณะชน
และชุมชน รวมถึงหาทางออกในการแก้ปัญหา
ต่างๆ ให้หมดไปจากสังคม รวมทั้งเคารพในความ
เห็นในชุมชนในการที่จะร่วมกันคิดเห็นร่วมกันใน
การแก้ปัญหา ซึ่งตามหลักพระพุทธศาสนาแล้ว
การรับผิดชอบต่อสังคมเป็นวิธีการแห่งการแก้
ปัญหาด้วยระบบแห่งเหตุผล เป็นระบบวิธีที่มี
คุณค่ามีเหตุผลเป็นการแก้ปัญหา และจัดการชีวิต
ของตนด้วยปัญญาของตน โดยนำเอาหลักความ
จริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ในการแก้
ปัญหาและจัดการกับชีวิตของตนและมีความรับผิดชอบ
ต่อส่วนรวม ซึ่งโดยหลักการวิธีแก้ปัญหาแบบ
พุทธเป็นวิธีการแก้ปัญหาของมนุษย์โดยมนุษย์เอง
ที่ตรงตัวเหตุปัจจัย ซึ่งเป็นการชี้ให้มนุษย์มอง
ปัญหาของตนที่ตนเองแล้วแก้ไขที่ตนเองจนขยาย
ต่อไปแก้ปัญหาเพื่อส่วนรวมอันถือว่าเป็นการแก้
ปัญหาทางสังคม ซึ่งเป็นการรับผิดชอบต่อสังคม
เพื่อการพัฒนาทางสังคมที่สมดุลและยั่งยืน และ
เสริมสร้างองค์ความรู้ให้เป็นพื้นฐานเพื่อความ
มั่นคงของประเทศด้วยการสร้างเสริมองค์ความรู้ให้
เป็นพื้นฐานเพื่อความปลอดภัย โดยการสร้างความ
เข้มแข็งของสังคม การพัฒนาและยกระดับคุณภาพ
ชีวิต และความผาสุกของประชาชน มุ่งเน้นการวิจัย
เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา สร้างวัฒนธรรม

สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต สวัสดิการ เพื่อความมั่นคงของชีวิต การสร้างภูมิคุ้มกันของท้องถิ่นและสังคม รวมทั้งการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในสังคม โดยผ่านเครือข่ายพระสงฆ์ยังมีบทบาทในสังคมท้องถิ่นและมีโอกาสที่จะเป็นไปได้อย่างสูง สร้างแนวทางเป็นการพัฒนาสังคมเรียนรู้ประโยชน์ของธรรมชาติ เป็นความสุขที่ยิ่งใหญ่ของชุมชน พัฒนากาย ปัญญาในสังคม

๕. อภิปรายผลการวิจัย

โครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา ในภาคเหนือที่ ๑ ได้แก่ จังหวัดอุตรดิตถ์ น่านและแพร่ มีการพัฒนาสุขภาวะด้านโภชนาการผักปลอดสารพิษของบ้านนาอิชาง ตำบลนายาง อำเภอฟิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ การเสริมสร้างความสัมพันธ์ของคณะสงฆ์ ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคประชาชนในการพัฒนาสุขภาวะและโภชนาการของพระสงฆ์ในจังหวัดน่าน รวมทั้งพัฒนาสุขภาวะศีล ๕ ของพระสงฆ์ในจังหวัดแพร่ เป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ของคณะสงฆ์ ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของภาคประชาชนในการพัฒนาสุขภาวะทางกายในกิจกรรมศีล ๕ และสร้างความสามัคคีปรองดองแก่สังคม และพัฒนาสุขภาวะด้านสิ่งแวดล้อมป่าชุมชนของบ้านนาอิชาง ตำบลนายาง อำเภอฟิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ การเสริมสร้างความสัมพันธ์ของคณะสงฆ์ ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคประชาชนในการพัฒนาสุขภาวะด้านสิ่งแวดล้อมป่าชุมชนเพื่อพัฒนาและขยายผลองค์ความรู้ในการสร้างสุขภาวะให้กับพระสงฆ์และชุมชนในจังหวัด

ดังกล่าว และเพื่อพัฒนาเป้าหมายและแผนการดำเนินงานด้านวัดต้นแบบสุขภาวะด้านโภชนาการ ผักปลอดสารพิษ ศึกษาการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และการปฏิบัติตามศีล ๕ ของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่ ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อการขับเคลื่อนหมู่บ้านศีล ๕ ของคณะสงฆ์จังหวัดแพร่ รูปแบบและกระบวนการขับเคลื่อนหมู่บ้านศีล ๕ ของคณะสงฆ์จังหวัดแพร่นำเสนอรูปแบบและแผนยุทธศาสตร์กระบวนการขับเคลื่อนหมู่บ้านศีล ๕ ของคณะสงฆ์จังหวัดแพร่ตามมติของคณะกรรมการมหาเถรสมาคม พบว่าการจัดโครงการต่างๆ ดำเนินการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนเครือข่ายของพระสงฆ์ในการระดมทุนถึงประเด็นสุขภาวะองค์กรวมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมทั้งการใช้องค์ความรู้ที่เกิดจากการจัดโครงการนี้ไปพัฒนาสังคมและสนับสนุนกิจการคณะสงฆ์ต่อไป โดยพิจารณาถึงความจำเป็น หรือความต้องการขณะนั้น และอนาคต และอาศัยความเข้าใจร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการสำหรับด้านกระบวนการ (Process) พิจารณาได้จากสิ่งต่างๆ เช่น การตรวจสอบกิจกรรม เวลา และทรัพยากรของโครงการ ความยอมรับของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการในพื้นที่ การมีส่วนร่วมของประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการและภาวะผู้นำในโครงการ

กิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อการสร้างการเรียนรู้ นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงการเพิ่มมูลค่าของมนุษย์ที่เข้าร่วมโครงการ โดยเรียนรู้ผ่านการศึกษา การฝึกอบรม และการพัฒนากิจกรรมโครงการต่างๆ นำไปสู่ผลลัพธ์ที่

สังคมต้องการ เน้นการวัดถึงต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการลงทุนในปัจจุบันว่าเข้าไม่ว่าจะเป็นการลงทุนในโครงการ และกิจกรรมงานต่างๆ ที่ออกแบบขึ้นมาเพื่อช่วยในการพัฒนาความรู้ ทักษะของบุคคลในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เกิดเป็นสินทรัพย์ทางปัญญา (Intellectual Capital) เกิด Communication of Practices เป็นชุมชนที่มีสุขภาวะเป็นองค์กรรวม Social Capital สังคมเป็นรูปแบบของการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีความเข้าใจกันด้วยดี การแลกเปลี่ยนมุมมองคนในสังคม เน้นพฤติกรรม การอยู่ร่วมกันในสังคม ทุนมนุษย์จึงเน้นไปที่การบริหารจัดการความรู้ของคน ทำอย่างไรให้บุคคลในชุมชนมีความรู้มากขึ้น เนื่องจากความรู้ที่มีจะนำไปสู่ทักษะความชำนาญในการปฏิบัติงาน และนำไปสู่ผลการดำเนินงานทั้งในระดับบุคคล หน่วยงาน หรือทีมงาน และระดับสังคม ควบคู่กับการเสริมสร้าง เบญจศีลเป็นหลักธรรมประจำสังคมมนุษย์ ในพิธีกรรมทั้งปวงแห่งพุทธศาสนา ภิกษุจึงนิยมกล่าวเป็นภาษาบาลีมอบศีลที่ตนมีให้บุคคลร่วมรักษาด้วย เรียกว่า ให้ศีล และพุทธศาสนิกจักกล่าวรับปากว่าจะรักษาศีลหรือที่เรียกว่ากล่าวรับศีล ทั้งนี้ ไม่เพียงแต่ภิกษุเท่านั้นที่ให้ศีล ขรवास ผู้รักษาศีลอยู่แล้วก็สามารถให้ศีลแก่บุคคลอื่นได้ด้วยการรักษาศีลให้บริบูรณ์ควรกระทำพร้อมกับการรักษาเบญจธรรมด้วย แต่การรักษาเบญจศีลนี้มีใช้ข้อบังคับของพุทธศาสนิก เป็นคำแนะนำให้พึงยึดถือด้วยความสมัครใจ เนื่องจากศีล ๕ เป็นศีลหรือข้อห้ามในลำดับเบื้องต้นตามพระโอวาทของพระพุทธเจ้าพระศาสดาพระองค์ปัจจุบันแห่ง

ศาสนาพุทธ แต่ทั้งนี้เบญจศีลเป็นหลักการที่มีมาและเป็นที่สั่งสอนทั่วไปก่อนพระพุทธโคตมอุบัติแล้ว จัดเป็นศีลขั้นต่ำของพระโสดาบันปริมาณงาน กิจกรรม โครงการที่ถูกกำหนดขึ้นในองค์กร และถูกวัดจากความเกี่ยวข้องของบุคลากรในกิจกรรม และโครงการนั้นๆ โดยวัดออกมาเป็นจำนวนชั่วโมงที่เข้าร่วมในโปรแกรมหรือโครงการ ต้นทุนที่เกิดขึ้นถือว่าเป็นต้นทุนที่วัดโดยจำนวนและปริมาณ กิจกรรม โครงการ โปรแกรมที่ถูกกำหนดขึ้น มีความคุ้มค่าในเชิงปริมาณ ตัวแทนพระภิกษุวัดที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนเป็นตัวแทนในการร่วมกันดำเนินโครงการเสริมสร้างสุขภาวะด้านโภชนาการ ที่สามารถนำไปถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ชุมชนโดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกด้วย จัดทำเป้าหมายและแผนการดำเนินงานด้านวัดต้นแบบสุขภาวะให้กับพระสงฆ์ในจังหวัดขอนแก่น การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้กำหนดรูปแบบกิจกรรมที่มีความหลากหลาย ทั้งที่เป็นภาคทฤษฎี และการปฏิบัติการ เน้นการวัดถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากทักษะและการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยวัดว่าผู้เข้าร่วมโครงการมีการเรียนรู้และการรับรู้เกิดความสุขสมบูรณ์ทั้งสุขภาวะทางกาย จิตใจ สังคมและปัญญา

๖. ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยการติดตามและการประเมินผลโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาวิวัฒประสงค์เพื่อติดตามการขับเคลื่อนและวิเคราะห์โครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา

ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ ในการประเมินผลการปฏิบัติการ การขับเคลื่อนโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาพื้นที่ดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงเห็นควรเสนอแนะ โดยแบ่งออกเป็น ๓ ด้าน ได้แก่ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ ดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

๑.๑ ควรศึกษาวิจัยการจัดการความรู้ เพื่อสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ในโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

๑.๒ ควรศึกษาวิจัยการจัดการความรู้ เพื่อสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ในโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา เพื่อเปรียบเทียบความสอดคล้องและความแตกต่างระหว่างโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาของแต่ละประเทศ

๑.๓ คณะสงฆ์ และภาคีเครือข่าย ควรมีการวางแผนและการจัดการในโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อการตอบสนองต่อกลยุทธ์ทิศทาง เป้าหมายขององค์การคณะสงฆ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นหลักโดยอาศัยพื้นฐานที่ดีของพระพุทธศาสนาที่มีคำสอนอันเป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษย

๒. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๒.๑ ควรสร้างแผนกลยุทธ์ในเรื่องการจัดการความรู้เกี่ยวกับโครงการเสริมสร้าง

สุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ในโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา ในสังคมไทย

๒.๒ ควรสร้างแผนกลยุทธ์ในประเด็น การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ที่มีส่วนในการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา

๒.๓ รัฐบาลและคณะสงฆ์ควรมี นโยบายส่งเสริมให้เกิดโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา ผ่านการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน

๓. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๓.๑ ควรตั้งคณะทำงานเพื่อกำหนดแผนกลยุทธ์ในเรื่องการจัดการความรู้เกี่ยวกับโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ในโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาในสังคมไทยอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง

๓.๒ ควรกำหนดการติดตามผลการดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์ในเรื่องการจัดการความรู้เกี่ยวกับโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ในโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา ในสังคมไทยอย่างชัดเจน

๓.๓ ควรมีหน่วยงานกลางเพื่อประสานแผนกลยุทธ์กับหน่วยงานต่างๆ ที่มีส่วนในการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธ

ศาสนา และรายงานผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง
๓.๔ รัฐบาลและคณะสงฆ์ควรมี
นโยบายกำหนดโครงการ แผนปฏิบัติงานประจำปี

เพื่อส่งเสริมให้เกิดโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและ
การเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาผ่านการใช้
ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ :

ปกรณ์ ปริยากร. การวางแผนกลยุทธ์ : แนวคิดและแนวทางเชิงประยุกต์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
เสมาธรรม, ๒๕๔๔.

วรเดช จันทรศร และไพโรจน์ ภัทรนรากุล. การประเมินผลระบบเปิด. กรุงเทพมหานคร : สมาคม
รัฐประศาสนศาสตร์, ๒๕๔๑.

(๒) วารสาร :

ธีระศักดิ์ บึงมม. “การพัฒนาจริยธรรมนักเรียนโดยอาศัยกระบวนการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ศูนย์
พัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น”. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, ปีที่
๑๕ ฉบับที่ ๑ (มีนาคม-มิถุนายน ๒๕๕๘).

สุนทรี สุริยะรังษี. “หลักสุขบัญญัติไทยสมัยใหม่กับหลักการพัฒนาตามแนวคิดไตรสิกขา”. วารสารวิชาการ
ธรรมทรรศน์, ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑ (มีนาคม-มิถุนายน ๒๕๕๙).

Phra Tuyen Indapaño (Tran). “การศึกษาเปรียบเทียบจริยธรรมครอบครัวในลัทธิขงจื้อกับพุทธ
ปรัชญาเถรวาท”. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (มีนาคม-มิถุนายน ๒๕๕๘).

๒. ภาษาอังกฤษ

(1) Book :

Weihrich Heinz & Koontz arold. The Nature and Purpose of Planning. In Management
: A Global Perspective. New York : McGraw-Hill Inc. 1994.